

A.P. CHEXOVNING “XAMELEON” HIKOYASIDA IJTIMOIIY MUHIT VA INSON XARAKTERINING BADIIV TALQINI

Erkin Ochilov

Hamid Olimjon va Zulfiya nomidagi ijod maktabi o'qituvchisi

Jasmina Abdualimova

Hamid Olimjon va Zulfiya nomidagi ijod maktabi o'quvchisi

Annotatsiya. Maqolada Anton Pavlovich Chexovning “Xameleon” hikoyasida ijtimoiy muhit, mansabparastlik va inson xarakteridagi o'zgaruvchanlikning badiiy ifodasi tahlil qilinadi. Hikoya syujeti, Ochumelov obrazi, dialoglar, satirik-kinoyaviy tasvir, ramziylik va badiiy detalning o'zaro aloqasi ochib beriladi. Qahramonning it egasining mavqeiga qarab munosabatini bir necha bor o'zgartirishi asarning markaziy konfliktini yuzaga keltirishi ko'rsatiladi. Tadqiqot natijasida “xameleon” tushunchasi nafaqat qahramonning shaxsiy xususiyatini, balki kuch va mansab oldida prinsiplaridan voz kechuvchi ijtimoiy xulq modelini ifodalovchi ramz sifatida talqin qilinadi. Asarning badiiy ixchamligi ortida ijtimoiy adolatsizlik, ikkiyuzlamachilik va mustaqil fikrning zaiflashuvi kabi muammolar mujassam ekani asoslanadi.

Kalit so'zlar: Anton Chexov, “Xameleon”, Ochumelov, satira, kinoya, ramz, badiiy detal, ijtimoiy adolatsizlik, mansabparastlik, ikkiyuzlamachilik.

KIRISH

Anton Pavlovich Chexov qisqa hikoyachilikda ixcham syujet orqali katta ijtimoiy va axloqiy muammolarni ifodalash imkoniyatlarini namoyon etgan ijodkorlardan biridir. Uning “Xameleon” hikoyasi ham hajman kichik voqea asosida inson xulqidagi o'zgaruvchanlik, mansabga munosabat va ijtimoiy adolatsizlik masalalarini yoritishi bilan ajralib turadi. Mavjud maqolada hikoya 1884-yilda yozilgani va ikkiyuzlamachilik, riyokorlik hamda kuchga sig'inish illatlarini fosh etishi qayd etilgan.

Hikoyadagi markaziy vaziyat oddiy ko'cha mojarosidan boshlanadi: zargar Xryukinning barmog'ini it tishlab oladi va politsiyachi Ochumelov voqeaga aralashadi. Biroq mojaroning asl mazmuni itning kimga tegishli ekanligi aniqlanishi jarayonida ochiladi. Itning egasi haqidagi taxmin o'zgargan sari Ochumelovning hukmi ham o'zgarib boradi.

Tadqiqotning maqsadi "Xameleon" hikoyasida ijtimoiy muhit va inson xarakterining badiiy ifodalanish mexanizmlarini aniqlash, Ochumelov obrazi orqali muallifning ijtimoiy-tanqidiy pozitsiyasini ochib berishdan iborat. Buning uchun syujet, obraz, dialog, ramz va detalning badiiy vazifalari o'zaro bog'liq holda tahlil qilinadi.

METODOLOGIYA

Tadqiqotda matniy-tahliliy, obrazlar tahlili, badiiy detalni sharhlash va qiyosiy talqin usullaridan foydalanildi. Asarning syujet rivoji va qahramonlarning xatti-harakatlari kuzatilib, badiiy vositalarning ijtimoiy mazmunni ochishdagi vazifasi aniqlanadi.

Tahlilning asosiy birliklari sifatida Ochumelov obrazi, Xryukin bilan bog'liq voqea, it obrazi, yangi palto, krijovnik to'la g'alvir, dialoglar va "Xameleon" sarlavhasi olindi. Manbada ushbu detallar alohida ko'rsatilib, ularning mansabdorlik, kuchga ergashish va prinsiplarning o'zgaruvchanligini ifodalashdagi vazifalari izohlangan.

NATIJALAR

Tahlil natijasida hikoyaning markaziy badiiy mexanizmi Ochumelovning qarorlaridagi o'zgarishlar ekani aniqlandi. U dastlab itni jazolash tarafdori bo'ladi, keyinchalik itning generalga aloqador bo'lishi ehtimoli paydo bo'lganda o'z munosabatini keskin o'zgartiradi. Demak, qahramonning qarori huquqiy yoki axloqiy mezonga emas, egasining ijtimoiy mavqeiga bog'lanadi.

Ochumelov obrazi orqali mansabparastlik va kuch oldida egilish holati umumlashtiriladi. Uning o'zgaruvchanligi hikoya nomidagi "xameleon" ramzi bilan bevosita bog'lanadi: qanday qilib xameleon muhit ta'sirida rangini

o'zgartirsa, qahramon ham vaziyat va kuch munosabatiga qarab fikrini o'zgartiradi.

Dialoglar ham qahramon xarakterini ochishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Hikoyadagi voqealar asosan muloqot va qisqa replikalar orqali rivojlanadi; har bir yangi ma'lumot Ochumelovning munosabatini o'zgartiradi. Natijada dialog oddiy suhbat shakli emas, balki qahramonning ichki prinsipial pozitsiyasi yo'qligini ko'rsatuvchi kompozitsion mexanizmga aylanadi. Manbada dialog orqali xarakter ochilishi va satira hamda kinoyaning birgalikdagi qo'llanishi alohida ta'kidlangan.

Badiiy detal hikoyaning mazmunini zichlashtiruvchi vosita sifatida namoyon bo'ladi. Ochumelovning yangi palto kiyishi uning mansabdorlik maqomini tashqi ko'rinish orqali namoyish etadi. Itning kichik va begunoh ko'rinishi esa oddiy hodisa atrofida hokimiyatning qanday ishlashini ko'rsatadigan ramziy detal vazifasini bajaradi. Krijovnik to'la g'alvir va atrofdagi tomoshabinlar ham ijtimoiy muhitning kuchli tomon ortidan ergashish xususiyatini ochishga xizmat qiladi.

MUHOKAMA

“Xameleon” hikoyasining badiiy kuchi shundaki, Chexov katta ijtimoiy muammoni murakkab syujet orqali emas, juda oddiy kundalik voqea orqali ochadi. Bir qarashda it tishlagan odam va politsiyachining tekshiruvi oddiy maishiy mojaro bo'lib ko'rinadi. Biroq qahramonning hukmi egasining mavqeiga bog'langan sari voqea ijtimoiy adolat mezonlari haqidagi satirik savolga aylanadi.

Hikoyadagi “xameleon” ramzi qahramonning individual xarakteridan kengroq ma'noga ega. U ijtimoiy muhitga moslashib, kuchli tomonning fikrini o'z fikridan ustun qo'yadigan xulq modelini umumlashtiradi. Shu sababli asardagi kulgi faqat komik vaziyatdan kelib chiqmaydi; u ijtimoiy illatni fosh etuvchi tanqidiy vositaga aylanadi. Manbada ham hikoya zaifga kuch ishlatish,

kuchli oldida egilish va hokimiyat vakillarining ikkiyuzlamachiligini fosh etuvchi asar sifatida baholanadi.

Badiiy detallar tizimi ham umumiy g'oyani mustahkamlaydi. Yangi palto, it, krijovnik to'la g'alvir, tomoshabinlar va generalning ukasi haqidagi xabar bir-biridan mustaqil detallar emas. Ularning har biri qahramonning mavqega qarab o'zgarishini ko'rsatadigan kompozitsion zanjirning bir bo'lagi hisoblanadi.

XULOSA

“Xameleon” hikoyasi ixcham syujet, aniq obrazlar va ma'noli detallar orqali ijtimoiy muhitning murakkab muammolarini ochib beruvchi asar sifatida namoyon bo'ladi. Tahlil natijasida Ochumelov obrazi orqali mansabparastlik, ikkiyuzlamachilik, kuch oldida egilish va mustaqil fikrning yo'qolishi kabi illatlar tanqid qilingani aniqlandi.

Hikoya nomining ramziy ma'nosi qahramonning vaziyatga qarab o'zgaruvchi pozitsiyasini umumlashtiradi. Satira, kinoya, dialog va badiiy detalning o'zaro uyg'unligi esa kichik hajmdagi voqeaga keng ijtimoiy mazmun yuklaydi. Shu jihatdan “Xameleon” nafaqat Chexov hikoyachiligidagi badiiy mahorat namunasi, balki insonning mansab va kuchga munosabatini anglash uchun muhim badiiy manba sifatida ham ahamiyatlidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Chexov, A. P. (2010). To'plam. Toshkent.
2. G'ofurov, E. (2012). Rus adabiyotida realizm. Toshkent.
3. Karimov, A. (2018). Adabiyotshunoslik asoslari. Toshkent.
4. Chexov ijodiga oid tahliliy internet manbalari.